

Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dili genealoji baxımdan qohum dillər olub, türk xalqları ailəsinin Oğuz qrupuna daxildir. Bu dillərin etnik qohumluğu, qədim ümumtürk dilinin varisləri olması, qrammatik quruluş və əsas lüğət fondlarının müştərəkliyi bəzən belə yanlış təsəvvür yaradır ki, bu iki dil tamamilə eynidir və hər bir azərbaycanlı müasir türkcəni öyrənməyə ehtiyac duymadan bu dildə sərbəst danışa, türkcədən dilimizə və əksinə, adekvat şifahi və yazılı tərcümə edə bilər. Bu düşüncə Azərbaycan dilinə münasibətdə Türkiyə türklərinə də hakimdir. Halbuki Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dilinin müasir sinxron vəziyyətinin müqayisəli təhlili göstərir ki, həmin dillər arasında fərqlər var. Bu lüğət həmin fərqlərdən bir qisminin – yalnız ekvivalentlərin izahı üçün nəzərdə tutulub.

Əsgər RƏSULOV,
Filologiya elmləri doktoru, professor

(Əvvəli ötən saylarımızda)

S

Sabah – səhər, səhər vaxtı; Daha bu sabah bir kez daha boyamıştı saçlarını. Her sabah, şimdi limanda demirli duran bu gemide uyanacaktı. Azərbaycan dilindəki sabah – türkcədə yarın. Yarın sabah – sabah səhər.

Sabahlık – qadın xalası (səhərlər geyilən); Bu duayla birlikte Banu Teyze yataktan kalktı, sabahlığını giydi və telaşlı adımlarla abdest almak için banyoya gitti.

Sabahları – zərf. səhərlər, hər səhər; Sabahları erken kalkar, sabah namazını kıldıktan sonra evden çıkardı.

Saçma – 1. balıq toru; 2. qırma, seçmə; 3. boş və mənasız (söz, hərəkət), cəfəngiyyat. Ben fişeklerin barutunu, tapasını, saçmasını koyarım, beybaba! Bırak şu saçmaları, bir daha bahsini etme.

Saf – 1. səf, sıra; 2. sadəlvəh; Safdışı edilmək – sıradan çıxarımaq. Epey safsın sen, politikada hakikat geç değil, hiç çıkmaz ortaya.

Sağlıklı – sağlam, təmiz, gigiyenik, keyfiyyətli; Sağlıklı ilişkiler – sağlam, möhkəm, təmiz münasibətlər; Daima sağlığı, dengeli yer, her türlü aşırılıktan kaçınır.

Sağlıqsız – keyfiyyətsiz, sağlam olmayan, xəstə (müstəqil və məcazi mənələrdə); Sağlıqsız birisiydi, uzun yolculuğa dayanamazdı.

Sağyağ – kərə (inək) yağı; Ne sağyağ kaldı, ne zeytinyağı, ne pirinç, ne şeker, ne fasulye, kiler tamtakır oldu.

Saklama – gizlətmə; Benden saklamaya lüzum yok, olayı dünden biliyorum.

Saklamak – gizlətmək; Gündüğüm için ondan hiçbir sırrımı saklamadım.

Saklı – gizli; Saklı tutmak – gizlətmək, gizli saxlamaq. En azılı küfürler kalın bir argo kabuğu içinde saklı.

Sakız – 1. ağac qatranı; 2. bir qoyun cinsi; 3. dialektə: saqqız; Ağacın kabuğundan sızan sakızın hoş kokusu vardı. Azərbaycan dilindəki saqqız – türkcədə çiklet.

Salam – kolbasa, salami; Gelirken beraberinde mutlaka salam, sosis olurdu. Azərbaycan dilindəki salam – türkcədə selam, merhaba.

Salatalık – 1.xiyar; 2.salatlıq; Babası küçük bostanda yere eğilmiş, salatalıkları koparıyor.

Saldırmak – hücum etmək, həmlə etmək, təcavüz etmək; Bugün şu dakikada onlar hâlâ düşmana saldırıyorlardı.

Sallamak – 1. yellə(t)mək, yırğalamaq, silkələmək; 2. aldatmaq, başından eləmək; 3. süründürmək, get-gələ salmaq; Şiddətli deprem kenti salladı. Elindeki mendili sallayıp allahaismarladık dedi.

Sallandırmak – 1. asmaq (dar ağacından); 2. yelləndirmək; Üç beşini ağaçtan sallandıracaksın ki, bu gençlere ders olsun.

Sallanmak – 1. yırğalanmaq, yellənmək, ləngər vurmaq; 2. asılı olmaq; 3. laxlamaq; Dişleri sallanıyor – dişləri laxlayır; Sallanmaz o kalkışta ne mendili, ne de bir kol.

Sancak – bayraq; Bunca asker, sancaklarını sallayarak ilerliyordu. Azərbaycan dilindəki sancak – türkcədə raptiye, tutturğaç, ataş, toplu iğne.

Sandal – qayıq; Dün kahkahalar yükseliyorken evinizden, / Bendim geçen ey sevgili, sandalla denizden.

Sandık – 1.yeşik, qutu (seçki qutusu), sandıq 2.fond; Emekli sandığı – pensiya fondu. Seçmen sandık başına gitmek için araç istiyor.

Sandıklı – nazik taxta, fanerka (zərli üzlük material); Duvarlar sandıklıydı ve çok ince oldukları belli oluyordu.

Sap – 1.kələf, yumaq, sap; 2.dərz, topa, əkin; Orakçılar gizliden gizliye bu türküyü mırıldanarak saplara tırpan sallıyorlardı. Bir sap tire, iki sap ibrişim. Azərbaycan dilindəki sap – türkcədə iplik, ip.

Saplama – 1. mil, ox, dəmir çiv; 2. pazlama, paz vurma; Menteşenin iki oynak parçası arasına bir saplama taktı.

Saplantı – beynə girmiş ideya, başdan çıxmayan fikir, idfiks. Yıllardan beri böyleyim işte, bir saplantıya mı uğradım?

Sarma – dolma, yarpaq dolması; Lahana, pazı ve üzüm yarpağı sarmalarını çok severdi.

Sarsak – zəif, gücsüz, əl-ayağı əsən (qocalıqdan, xəstəlikdən); Hastaların birçoğu yaşlılık sebebinden sarsaktı ve ciddi bakıma ihtiyaç duyan kimselerdi.

Savaş – 1. müharibə, hərbi; 2. mübarizə; 3. döyüş; Savaş açmak – müharibəyə başlamaq; Bir devlete karşı savaş açmak kadar savaşı zaferle sonlandırmak önemlidir. Azərbaycan dilindəki savaş – türkcədə kavga.

Savaşmak – 1. müharibə etmək; 2. mübarizə aparmaq; Hiçbir halk savaşmak istemez, fakat tarihi şartlar zaman zaman buna itiyor. Azərbaycan dilindəki savaşmaq – türkcədə kavga etmək.

Say – 1. səy, cəhd; 2. iş, əmək; Dersleri iyi okumak, öğrenmeye say etmek isterdi hep. Azərbaycan dilindəki say – türkcədə sayı.

Saz I – qamış, qarğı; Köyün saz kaplı, karanlık çökmüş damlarına seslendi.

Saz II – 1. saz; 2. mizrabla çalınan çalğı aləti. 3. musiqi (çalğı) alətlərinin ümumi adı; Saz arkadaşları – ansambl, musiqiçilər dəstəsi (kollektivi). Azərbaycan dilindəki saz – türkcədə bağlama.

Sazlık – qamışlıq; Kestiler sazlık içinden der beni / Dınler ağlar her kadın, her er beni.

Seçim – seçki, seçkilər; Seçim sandığı – seçki qutusu; Seçim kütüğü – seçici siyahısı; Milletvekili seçimleri önümüzdeki yıl yapılacak.

Sedir – taxt, divan; Bizi geniş sedirlerle çevrilmiş keten örtülü bir büyük odaya aldılar. Azərbaycan dilindəki sədr – türkcədə başkan, müdür.

Seher – şəfəq, sübh, dan, dan yeri; Sabah seher vakti çıktım yola. Ben artık korkmuyorum her şeyde bir hikmet var / Gecenin sonu seher, kışın sonunda bahar. Azərbaycan dilindəki səhər – türkcədə sabah; Ertəsi gün manasında – türkcədə yarın.

Selika – gözəl danışmaq və yazma qabiliyyəti, üslub, hüsnxət; Kürsüde konuşan hatibin selikasına hayrandı. Azərbaycan dilindəki səliqə türkcədə özen, titizlik.

Semer – yəhər, palan; Semere asılı bir sepeti çözüp ağacın uygun bir dalına astı.

Senet – veksəl, çek, qəbz; Hisse senedi – səhm; Elindeki senet onun tanımadığı bu adama ödemek zorunda olduğu yüklü bir para demektir. Azərbaycan dilindəki sənəd – türkcədə belge, evrak.

Serçe – sərçə; Serçe parmak – çeçələ barmaq. Aynaya bakıyor, gözlerinin altındaki şişkinliklere serçe parmağıyla dokunuyor.

Serencam – 1. son, nəticə, yekun, aqibət; 2. hadisə, əhvalat; Olsun deminiz, olmasın gamınız, hayra dönsün serencamınız. Azərbaycan dilindəki sərəncam – türkcədə kararnamə (kanun gücündə), karar.

Sergi – lotok, alver budkası (küçədə). Bir karpuz sergisi açabilmek için projeler yapmakta idi.

Serinkanlı – soyuqqanlı, təmkinli; Mesele biraz serinkanlı düştünlürse pek fazla bütyütmeye de değmezdi.

Sert – kar (dilçilikdə); Sert ünsüzler – kar samitlər. Türkçede sert ünsüzler, Fe Paşa çok hasta cümlesindeki ünsüzlerin tümüdür.

Set – 1. sədd, əngəl, maneə, baryer; 2. dəst; Mağazadan yeni taşındığı eve bir tencere seti aldı.

Sevişmek – 1. sevişmək, birbirini sevmək; 2. cinsi əlaqədə olmaq; Sevmek bir ömür sürer / Sevişmek bir dakika.

Sevk – sövq, göndərmə, yollama, yola salma (nəqliyyatla); Sevk gününü, raporun ismini, uğrayacağı limanları yazdım.

Sevketmek – göndərmək, yollamak, yola salmaq (nəqliyyatla); Arabalar siparişçiyə feribotla sevkedilecek.

Sevmek – birisini oxşamaq, nəvaziş göstərmək, əzizləmək; Gel çocuğum, seni biraz seviyim.

Seyir – hərəkət, gediş; Seyretmek – nəqliyyat vasitəsilə hərəkət etmək, maşın sürmək; Gemi seyir halinde iken denize atlamak teklike arzeder.

Sezgi – intuisiya, duyğu, sezmə, fərasət; En genel anlamıyla, sezgi, gerçekliği dolaysız olarak içten ya da içeriden kavrayabilme, tanıyıp bilme yetisidir.

Sifat – səlahiyyət, vəzifə; Siz bu toplantıya hangi sıfatla katılıyorsunuz? Başvezir sıfatıyla hükümet işlerini idare eder.

Sıkışmak – 1. sıxılmaq; 2. çətin vəziyyətə düşmək; 3. tualet ehtiyacı hiss etmək; Paraya sıkışmak – pulsuzlamaq, əliaşağı olmaq. Anlaşılan, çocuk epey sıkışmış olacak ki, arabayı acilen durdurmamı rica etti.

Sır – şir, mina; Köyden getirdiğimiz küpün sıırı dökülmüş.

Sıra – parta, məktəb skamyası; Okulda oturacak yerler tahta sıralardan olur.

Sırık – şüvül, uzun qalın ağac; Sırıkla atlamak – şüvüllə tullanmaq (hündürlüyə); Hızlandıkça sırığın gıcirtısı artıyordu. Biraz daha geçti, sırıkla yüksek atlama müsabakası ilan olundu.

Sırlı – şirlənmiş, minna çəkilmis; Toprak olanları dahi pek zevkle yapılmış olup ekserisi cam gibi sırlıdır.

Sıvağ – tibbi müalicədə içinə dərman qarışdırılan maddə, məlhəm; Azərbaycan dilindəki suvaq – türkcədə sıva, şap.

Sızmak – oturduğu yerdə (yorğunluqdan, spirtli içkinin təsirindən və s.) yuxuya dalmaq, mürgüləmək; Zeliha Teyze oturma odasındaki divanda sızmıştı.

Sigorta – qoruyucu, sığorta; Bir hatta giden sigorta yanarsa, o hattın lambaları söner.

Silgi – 1. hamam dəsmalı, qəfə və s. 2. pozan; 3. lövhə silgisi; Türk hamamının nalın, peştemal, keseci, silgi gibi olmazsa olmazları var.

Sim – gümüş, gümüşü (rəng); Azərbaycan dilindəki sim – türkcədə tel.

Davamı gələn sayımızda

Yalançı ekvivalentlər lüğəti